

Apocalipse apocrife ale Noului Testament

Traducerea textelor și îngrijire ediție:

GHEORGHE FEDOROVICI

Apocalipsa lui Moise

Apocalipsa lui Ezdra

Apocalipsa lui Pavel

Revelația lui Ioan Teologul

MONICA MEDELEANU

Adormirea Maicii Domnului

Apocalipsa lui Petru

Apocalipsa Fecioarei

Apocalipsa lui Zedra

EDITURA HERALD

București

CUPRINS

Notă asupra ediției	5
Cuvânt-înainte	7
Bibliografie selectivă	17
APOCALIPSA LUI MOISE	19
Notă introductivă	21
APOCALIPSA LUI EZDRA	47
Notă introductivă	49
APOCALIPSA LUI PAVEL	65
Notă introductivă	67
REVELAȚIA LUI IOAN TEOLOGUL	97
Notă introductivă	99
Nota lui Tischendorf	115
ADORMIREA MAICII DOMNULUI	119
Notă introductivă	121
I. Cartea lui Ioan despre Adormirea Mariei	123
II. Despre adormirea binecuvântatei Fecioare Maria	139
III. Adormirea Fecioarei Maria	151
APOCALIPSA LUI PETRU	163
Notă introductivă	165
Fragmente din Apocalipsa lui Petru	177
APOCALIPSA FECIOAREI	179
Notă introductivă	181
APOCALIPSA MAICII SFINTE A DOMNULUI DESPRE PEDEPSE	183
APOCALIPSA LUI ZEDRA	199
Notă introductivă	201
Bibliografie selectivă	213
Index general	215

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Traducerea de față urmează în principal versiunile stabilite de M.R. James (*Texts and Studies*, II 3 și *The Apocryphal New Testament*, Oxford, 1924).

Pentru *Apocalipsa lui Petru* ne-am folosit de textul lui J. Armitage Robinson (*Cambridge Texts and Studies*).

În ceea ce privește ultimele două scrieri, *Apocalipsa Fecioarei* și *Apocalipsa lui Zedra*, am urmat *Apocryphal New Testament* a lui Alexander Walker și variantele lui Andrew Rutherford (*Ante-Nicene Fathers*, vol. IX) bazate pe textele publicate de M.R. James în *Texts and Studies*, II 3.

De regulă, aceste apocalipse se prezintă sub formă monolitică. Pentru a facilita lectura, acolo unde a fost cazul, am împărțit textele în capitole și paragrafe.

CUVÂNT-ÎNAINTE

Este un lucru îndeobște cunoscut că există o serie de Evanghelii, Fapte, Epistole și Apocalipse apocrife – în fapt expresii apocrife ale fiecărei clase de scrieri ce formează Noul Testament. Începând cu secolul al XVIII-lea, acestea au început să facă obiectul unor traduceri în diverse limbi; treptat, dicționarele biblice, enciclopediile, manualele și culegerile de texte le-au făcut cunoscute publicului, complet sau fragmentar.

Din mulțimea de scrieri apocrife, volumul de față urmărește să ofere o privire comprehensivă doar asupra apocalipselor Noului Testament. El cuprinde cele mai importante texte demne de acest nume; în plus, pune la dispoziția cititorului rezultatele cercetărilor în domeniu efectuate până în prezent.

Cea mai frecventă întrebare care se pune referitor la corpusul apocrif este dacă aceste scrieri sunt tot atât de demne de interes precum cele canonice și dacă nu cumva ele au rămas în afara Noului Testament din accident sau capriciu. Probabil că răspunsul cel mai bun care poate fi dat unor astfel de întrebări este de a face cunoscute scrierile respective și a le lăsa să își spună propria lor poveste. Se va vedea astfel foarte repede că nu întâmplător acestea au fost excluse din

canon; mai bine zis, s-au exclus singure, pentru că, în ciuda interesantului lor conținut, nu au putut să îndeplinească rolul dublu pe care ar fi trebuit să îl joace: să inspire adevărata religie și să contribuie la răspândirea adevăratei istorii.

În calitate de cărți religioase, apocrifele erau menite să consolideze masa credințelor creștine, fie prin dezvăluirea unor doctrine noi (de regulă, diferite de cele deja împământe-nite), fie prin interpretarea celor vechi (de regulă, oferindu-le un înțeles nou), sau ar fi trebuit să exalte anumite virtuți particulare (precum cinstea, castitatea, înfrânarea etc.) și să consolideze credința în anumite învățături sau evenimente relatate în Noul Testament (precum nașterea preacurată, în-vierea lui Hristos, a doua venire a Mântuitorului etc.). Pentru toate aceste scopuri, scrierile acestea invocă cea mai înaltă autoritate; ele se vor lucrarea unor martori care au participat la evenimente sau vor să înfățișeze cuvintele pe care Domnul însuși le-a rostit.

În calitate de cărți istorice, apocrifele umplu anumite lacune și completează datele lipsă din unele Fapte sau din Evangheliile canonice; prin aceasta ele se aseamănă cu apocrifele Vechiului Testament sau cu literatura *midrash*-ică evreiască. Ca și acestea, ele aduc uneori mărturii referitoare la cursul unei întregi tradiții, sprijinindu-i în bună măsură supozițiile.

Dar, așa cum am arătat, ele nu reușesc să-și ducă la îndeplinire scopul. Dacă am considera însă că scrierile acestea nu se justifică nici din punct de vedere istoric, nici religios, nici chiar literar, de ce am mai risipi timp și efort pentru a le

face cunoscute? În parte, pentru a-i împiedica pe alții să-și formeze păreri greșite în legătură cu ele; asta nu e însă totul. Adevărul este că textele apocrife nu trebuie privite doar din punctul de vedere din care ele însele se revendică. În aproape orice alt aspect ele prezintă un interes cu totul special.

Chiar dacă, într-un anumit sens, nu pot fi socotite surse istorice legitime, scrierile apocrife sunt valoroase într-un alt sens. Ele consemnează viziunile, speranțele și fricile oamenilor care le-au redactat; ele arată ce anume a fost acceptabil pentru creștinii neistruți din primele veacuri, ce anume îi interesa, ce anume admirau, ce idealuri nutreau pentru viața aceasta. Ca producții folclorice sau ca povestiri tematice ele sunt prețioase; iubitorul de literatură și de artă medievală descoperă în ele sursa unei părți considerabile din obiectul cercetării sale și cheia numeroaselor enigme rămase nedescifrate. Într-adevăr, apocrifele Noului Testament au exercitat o influență atât de mare și atât de răspândită (chiar dacă disproporționată în raport cu propriul lor merit), încât este cu neputință ca cercetătorul preocupat de gândirea creștină și de arta creștină să nu le ia în considerare.

Câteva precizări asupra unor termeni își vor dovedi pe deplin utilitatea. Cuvintele „apocrif” și „apocrife” (în special ultimul) au ajuns să însemne, în vorbirea curentă, ceva fals, contrafăcut, neadevărat. În mințile celor care le-au aplicat inițial cărților, ele reprezentau termeni ai demnității și respectului; apoi au degenerat până la a semnifica abuzul și contrafacerea. La început, o carte apocrifă era socotită prea sacră și prea *secretă* pentru a se afla în mâinile oricui; ea trebuia

rezervată doar inițiaților, cercului restrâns al credincioșilor. Pentru a impune respect, astfel de cărți erau atribuite aproape întotdeauna unor personalități venerabile, chiar dacă nu erau îndreptățite să le poarte numele; cunoaștem, de pildă, apocrifele lui Moise și Adam și așa mai departe.

Se pretindea că astfel de scrieri fuseseră scoase la lumină mult mai târziu, după lungi perioade de tănuire, de către discipolii credincioși. Nu e locul să facem aici istoria degradării treptate a acestor termeni; cert este că falsitatea unor atribuirii de acest fel a fost repede recunoscută; astfel, după aproape trei veacuri de tranziție, în limbajul lui Ieronim – care a avut ulterior o influență mai mare decât oricine altcineva în această materie –, „apocrif” a ajuns să însemne fals, contrafăcut, bun de aruncat și probabil demn de dispreț.

Aplicarea cuvântului „apocrif” cărților din Anexa Vechiului Testament ce apar în Bibliile noastre a fost reluată de reformatorii din secolul al XVI-lea, fără a fi însă conformă nici cu sensul original al cuvântului, nici cu înțelesul pe care Ieronim îl dădea acestuia, căci Anexa respectivă nu conține cărți de cunoaștere secretă (cu excepția lui *2 Ezdra*), ci cărți care nu sunt defel contrafăcute sau false. Aici există o oarecare confuzie și existența acestei confuzii i-a făcut pe savanții moderni să folosească expresia *pseudoepigrafic* („fals intitulat”) atunci când vor să descrie o carte într-adevăr contrafăcută, ca distinctă de scrierile conținute în „Apocrife”.¹

¹ M.R. James, *The Apocryphal New Testament*, Oxford, 1924.

APOCALIPSA LUI MOISE

NOTĂ INTRODUCTIVĂ

Apocalipsa lui Moise, numită astfel de către Tischendorf în urma preluării unei inscripții eronate a copistului, reprezintă o versiune extinsă a Genezei, 3–4. Fără îndoială, au existat de timpuriu, probabil chiar înainte de distrugerea celui de-al Doilea Templu, mai multe legende despre Adam și Eva care s-au păstrat în parte, dar nu în limba lor originală. Deși este general acceptat că *Apocalipsa lui Moise* aparține corpusului apocrifelor Noului Testament, acest document ar putea la fel de bine să se numere printre apocrifele Vechiului Testament; aceasta deoarece textul nu conține nicio referință explicită la vreo scriere creștină. În forma sub care se prezintă acum, pare să fie un fragment dintr-o lucrare mai extinsă. Cel puțin câteva pasaje sugerează o dată destul de veche; este foarte posibil ca autorul Evangheliei lui Nicodim să se fi inspirat de aici pentru a alcătui vestita legendă a Pomului Vieții și a Mirului Îndurării. O relatare a acestei legende poate fi găsită în lucrarea lui Cowper, *Apocryphal Gospels*, XCIX–CII; la Maury, *Croyances et Légendes de l'Antiquité*, p. 294; în comentariul lui Renan din *Journal Asiatique* din 1853. Textul lui Tischendorf este luat din patru manuscrise: A – un manuscris venețian din secolul al XIII-lea; B și C –

manuscrise vieneze din secolul al XIII-lea, respectiv al XIV-lea; și D – un manuscris milanez de prin secolul al XI-lea.

* * *

Adam, aflat pe patul de moarte, îi cere Evei să-i adune pe copiii lor și să le istorisească despre păcatul originar. Înainte de Cădere, ei doi locuiau în Paradis, care se afla în al treilea Cer. Eva povestește cum șarpele a venit la ea, în timp ce îngerii lor păzitori se aflau în cel mai înalt Cer, pentru a-l proslăvi pe Dumnezeu. Satana a convins-o să mănânce din fructele pomului interzis; la rândul ei, l-a îndemnat pe Adam să păcătuiască în același fel. Consecința actului lor necugetat a fost pierderea cinstei și purității originare cu care Dumnezeu i-a înzestrat la creația lumii. Drept pedeapsă pentru fapta lor, Dumnezeu îi alungă din Paradis, trimițându-i pe Pământ. Cu toate acestea, lui Adam i se făgăduiește – dacă viața lui pe pământ va fi bună și dreaptă –, învierea în cel de-al treilea Cer, unde el va putea din nou să se înfrupte din roadele Copacului Vieții și să trăiască veșnic.

Povestirea vieții lui Adam și a Evei, cei dintâi făcuți, dezvăluită de Dumnezeu robului Său Moise prin arhanghelul Mihail, atunci când Moise a primit din mâna Domnului Tablele Legii legământului.

CAPITOLUL 1

Iată așadar cele petrecute cu Adam și Eva. După ce au fost izgoniți din rai, Adam a luat-o pe Eva, soția sa, și au mers spre răsărit, unde au rămas vreme de optsprezece ani și două luni; iar Eva a rămas grea și a născut doi fii, pe Diafot, numit și Cain, și pe Amilab¹, care se mai chema și Abel.

CAPITOLUL 2

Iar după aceasta, Adam și Eva rămăseseră doar ei doi; și, pregătindu-se ei de culcare, Eva îi spuse lui Adam, dom-

¹ Manuscrisele indică o mare varietate de nume.

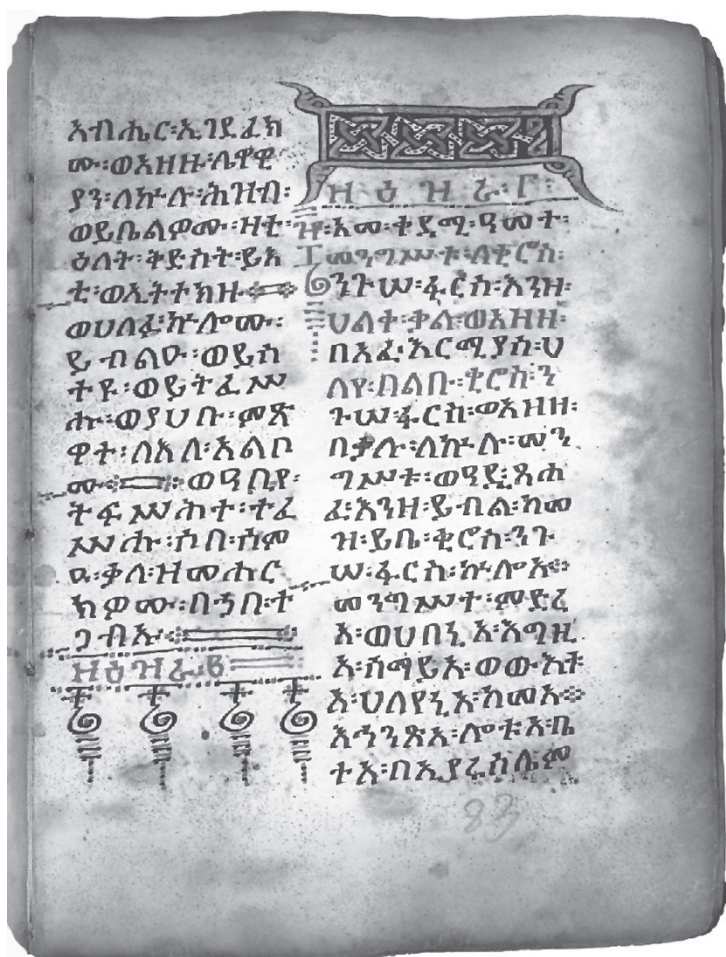
nul ei: „Stăpâne, în visul pe care l-am avut noaptea trecută am văzut sângele fiului meu Amilab, care se cheamă Abel, că se vărsa în gura fratelui său Cain, care îl bea cu nesaț și fără milă. Iar Abel se ruga de Cain să nu i-l bea pe tot, dar acesta nu voia să asculte și nu s-a lăsat până ce nu l-a sorbit până la picătura cea din urmă. Numai că sângele nu a voit să rămână în pânțele lui Cain, ci i-a țâșnit pe gură afară”. Atunci Adam a zis către Eva: „Să ne sculăm de-aici și să mergem să vedem ce s-a petrecut cu ei, ca nu cumva să fie supărați cu ceva de către vrăjmașul.”

CAPITOLUL 3

Și ducându-se, l-au aflat pe Abel omorât de mâna lui Cain, fratele său. Atunci Dumnezeu l-a chemat pe arhanghelul Mihail: „Spune-i lui Adam așa: «Taina pe care o știi nu are legătură cu fiul tău Cain, căci el este un fiu al mâniei. Ci tu să nu te întristezi, căci îți voi dăruia în schimb un alt fiu, care îți va descoperi ție toate lucrurile, așa cum și tu i le vei descoperi pe cele pe care le știi. Numai să nu-i spui lui nimic dinainte»”. Pe acestea le-a spus Dumnezeu îngerului Său; iar Adam a păstrat cuvântul în inima sa și tot astfel și Eva dimpreună cu el, fiind mârniți pentru Abel, fiul lor.

CAPITOLUL 4

Iar după un timp Adam a cunoscut-o pe Eva, iar ea a rămas grea și l-a născut pe Set. Atunci Adam i-a spus Evei: „Iată, avem un fiu în locul lui Abel cel înjunghiat de Cain; să aducem slavă și jertfă lui Dumnezeu pentru aceasta”.

Apocalipsa lui Ezdra

Pagină dintr-un manuscris etiopian din secolul al XV-lea
(Colecția Schoyen)

APOCALIPSA LUI EZDRA

NOTĂ INTRODUCȚIVĂ

Apocalipsa lui Ezdra este, de fapt, o modestă imitație a cărții apocrife *4 Ezdra*. Thilo o menționează în prolegomenele la *Faptele lui Toma*, dar nu se știe cu certitudine dacă este sau nu vorba despre *4 Ezdra*. Părți din această lucrare au fost publicate de dr. Hase de la Biblioteca din Paris, dar, la vremea aceea, păreau să facă parte din lucrări diferite. *Apocalipsa lui Ezdra* este cel mai bine păstrată într-o traducere etiopiană. Manuscrisul datează din secolul al XV-lea, iar porțiunile mai vechi sunt foarte greu de descifrat. Au existat cu siguranță versiuni în greacă, probabil traduceri ale unui text în ebraică redactat pe la sfârșitul secolului I d.Hr. (după unele opinii, secolul al II-lea sau al III-lea d.Hr.), dar niciuna nu s-a păstrat, cu excepția versiunilor târzii în limba latină. Sunt cunoscute douăzeci și unu de manuscrise conținând această apocalipsă, cele mai multe datând din secolele XVII–XIX. Să mai precizăm că textul nu a figurat printre scrierile de la Marea Moartă. În *Apocalypses Apocryphae* a lui Tischendorf, lucrarea se găsește la pp. xxix–xxxiii.

* * *

Profetul Ezdra este plin de uimire în fața tainelor vieții și îl întreabă pe Dumnezeu despre rostul lucrurilor; însă ceea

ce îl tulbură cel mai mult sunt suferințele pe care le îndură păcătoșii. Întrucât aceștia au păcătuit ca urmare a căderii lui Adam, soarta lor e considerată chiar mai rea decât cea a făpturilor lipsite de rațiune. Descrierea chinurilor îndurate în regiunile infernale este consemnată cu multă minuțiozitate. Călător prin Tartar și deopotrivă invitat în Ceruri, Ezdra imploră de la Dumnezeu milă pentru cei păcătoși, insistând în acest sens, și chiar propune să se jertfească pentru izbăvirea lor. În cele din urmă profetul își dăruiește duhul lui Dumnezeu, care a pregătit pentru el cununa nemuririi.

Cuvântul și descoperirea lui Ezdra, sfântul, și de Dumnezeu iubitul proroc:

În cel de-al treizecilea an, în ziua a douăzeci și doua a lunii, pe când ședeam în casa mea, am strigat și am zis către Cel Preaînalt: „Doamne, dă-mi¹ slava Ta ca să pot vedea tainele Tale”. Iar când s-a făcut noapte, a venit arhanghelul Mihail, care mi-a spus: „O, prorocule Ezdra, oprește-te de la pâine pentru șaptezeci de săptămâni”². Iar eu am postit după cuvântul ce mi-a fost spus.

Atunci a venit Rafail, căpetenia oștirilor, care mi-a dat o crenguță de smirnă. Și am postit de două ori câte șaiszeci de săptămâni. Așa am văzut tainele lui Dumnezeu și ale îngerilor. Și am zis către îngeri: „Voiesc să mărturisesc înaintea lui Dumnezeu pentru spița creștinilor. Este mai bine pentru un om să nu fie născut, decât să vină în lume”.

¹ Adică, „descoperă-mi” sau „arată-mi”.

² Completat de Tischendorf. Poate că este vorba despre zile.